Gemeente Bergen op Zoom

Aan de leden en burgerleden
van de gemeenteraad
van Bergen op Zoom

Uw kenmerk		Ons kenmerk	U25-001879	Datum	23 april 2025
Uw brief		Manager	J.J. van Schaik		
Onderwerp:	Rapport Vertrouwen in de bijstand	Cluster	Maatschappelijke Ontwikkeling	Bijlage(n)	1

Beste leden en burgerleden,

CDA/V-BoZ! heeft verzocht om het rapport 'Vertrouwen in de bijstand' van het Sociaal en Cultureel Planbureau te agenderen voor de commissie Mens, Maatschappij en Vrije tijd, inclusief een bestuurlijke reactie van ons college. Deze reactie sturen we later dan gehoopt, waarvoor excuses, maar in deze brief geven wij u alsnog onze reactie op het rapport met de belangrijkste punten en hoe we hieraan werken.

Inhoud rapport
Het rapport 'Vertrouwen in de bijstand' van het Sociaal en Cultureel Planbureau richt zich op de vraag *hoe bijstandsgerechtigden kunnen worden ondersteund op een manier die aansluit op hun eigen veerkracht*. Het huidige overheidsbeleid is erop gericht om zoveel mogelijk mensen te laten participeren op de arbeidsmarkt. De Participatiewet, waarin de bijstand sinds 2015 is geregeld, biedt ondersteuning aan mensen die door omstandigheden niet zelfstandig in hun levensonderhoud kunnen voorzien. De focus ligt daarbij – naast inkomensondersteuning – op uitstroom uit de uitkering naar betaald werk. Een aanzienlijk deel van de bijstandsgerechtigden kan niet direct betaald werk verrichten, vaak vanwege gezondheidsproblemen of andere belemmeringen.

Het rapport zegt hierover het volgende:

1. Niet iedereen kan direct werken: een derde van de bijstandsgerechtigden kan op termijn betaald werk verrichten, terwijl een derde dit ook in de toekomst niet kan.
2. Ondersteuning op maat: er is behoefte aan maatwerk en investeringen in opleiding, kinderopvang en begeleiding naar deeltijdwerk om perspectief te bieden, ook als dit niet direct leidt tot uitstroom uit de bijstand.
3. Maatschappelijke participatie: er moet meer aandacht komen voor maatschappelijke participatie en het verbeteren van de kwaliteit van leven van bijstandsgerechtigden.
4. Financiële beperkingen: gemeenten hebben vaak beperkte financiële middelen om deze investeringen te doen, waardoor er lang is gefocust op inwoners met perspectief op uitstroom naar een betaalde baan.
5. Vertrouwensrelatie: het verbeteren van de vertrouwensrelatie tussen de overheid en bijstandsgerechtigden is essentieel voor effectieve ondersteuning.

Reactie
Hieronder geven we per punt onze reactie.

1. Niet iedereen kan direct werken

De ISD Brabantse Wal voert voor onze gemeente de Participatiewet uit. De ISD werkt met een indeling van de doelgroepen op basis van hun afstand tot de arbeidsmarkt. We zien dat twee derde van de inwoners met een uitkering een zeer grote afstand tot de arbeidsmarkt heeft. Zij hebben te maken met problemen op diverse levensterreinen, zoals hun gezondheid, huisvesting, gezinssituatie en schulden. Daardoor is toeleiding naar betaald werk niet altijd realistisch. Een groot deel van deze groep heeft dan ook een ontheffing van arbeidsverplichtingen.

Ontheffingen binnen de Participatiewet zijn bedoeld om mensen tijdelijk vrij te stellen van bepaalde verplichtingen, zoals de arbeidsplicht of re-integratieplicht. We kunnen een tijdelijke ontheffing verlenen als er dringende redenen zijn, zoals medische beperkingen of zorgtaken voor kinderen. Deze ontheffing is meestal maximaal voor een jaar, tenzij een arts of arbeidsdeskundige een langere periode adviseert. Ook zijn er ontheffingen voor mensen die volledig en duurzaam arbeidsongeschikt zijn binnen de Participatiewet. Dit moet medisch en objectief vastgesteld worden. Bij de ISD heeft ongeveer 22% een (tijdelijke) ontheffing. Dit komt overeen met het aantal in andere gemeenten van gelijke grootte.

Daarnaast heeft ongeveer een derde een grote afstand tot de arbeidsmarkt. De verwachting is dat deze groep, met inzet van ondersteuning, binnen een termijn van één jaar wel arbeidsmogelijkheden kan ontwikkelen.
Van slechts 5% van het uitkeringsbestand is het de verwachting dat zij snel kunnen uitstromen naar betaald werk. Daarom is er ook binnen de ISD Brabantse Wal steeds meer aandacht voor bijstandsgerechtigden die (nog) niet betaald aan het werk kunnen.

2. Ondersteuning op maat

Lange tijd heeft bij de ISD Brabantse Wal meer nadruk gelegen op de bemiddeling van bijstandsgerechtigden die snel aan het werk kunnen. Deze groep was destijds ook groter. De afgelopen jaren is er een verschuiving in de samenstelling van de doelgroepen geweest. De groep met een grote afstand tot de arbeidsmarkt en met complexere problematiek is toegenomen. Daarom is de focus de afgelopen jaren verschoven naar het ondersteunen van inwoners die met hulp arbeidsmarktperspectief kunnen ontwikkelen. Dit gebeurt door het inzetten van ontwikkeltrajecten, taaltrajecten, opleidingen of cursussen, en projecten zoals het Zorgkracht+. Ook stimuleert de ISD parttimebanen als opstap naar betaald werk.

Zoals hierboven is aangegeven, is er ook een grote groep inwoners die op (korte) termijn geen uitstroommogelijkheden heeft. De groep met een zeer grote afstand tot de arbeidsmarkt, waar werk momenteel niet haalbaar is, omvat momenteel ongeveer 1200 personen. De caseload van de klantmanagers van de ISD is dermate hoog dat het moeilijk is om voldoende tijd en aandacht te besteden aan maatwerk voor deze groep. De ISD Brabantse Wal onderzoekt daarom hoe de organisatie voor de toekomst het beste ingericht kan worden. Wel wordt sinds 2023 extra ingezet op sociale activering. Dit wordt toegelicht onder punt 3.

Om deze groep inwoners met complexe problematiek goed te kunnen ondersteunen is domein overstijgende samenwerking nodig. Op grond van de Pijlervisie Sociaal & Veilig ontwikkelen we daarom samen met onze partners stevige lokale teams.

3. Maatschappelijke participatie

De zoektocht naar wat de ISD Brabantse Wal kan inzetten voor de groep die niet uitstroomt naar betaald werk, herkennen wij ook. Klantmanagers zijn gewend om in hun afweging te beoordelen of de inzet van ondersteuning bijdraagt aan de uitstroom naar (parttime) werk. Echter deze afweging maken als het gaat om kwaliteit van leven is in de huidige Participatiewet of gemeentelijk beleid niet gekaderd. Met de wijzigingen in de Participatiewet hopen we dat hier meer kaders voor komen en dat hier middelen tegenover zullen komen te staan vanuit het Rijk.

Voor een grote groep inwoners is uitstroom naar werk niet haalbaar. Voor hen is sociale activering het hoogst haalbare. Sinds november 2023 zijn er twee medewerkers sociale activering die zich hier mee bezig houden. Zij hebben twee opdrachten. Enerzijds screenen, spreken en begeleiden zij deelnemers aan sociale activering. Anderzijds zetten zij een breed netwerk op van samenwerkingspartners voor sociale activering. Vanaf februari 2025 is een derde medewerker begonnen. Inmiddels is met 213 inwoners gesproken en is van hen 167 inwoners actief.

4. Financiële beperkingen

De samenwerking over verschillende leefdomeinen heen om ondersteuning beter op elkaar af te stemmen is erg belangrijk. Dit kan verbeterd worden door wetgeving op de verschillende leefdomeinen op elkaar aan te passen en aan te laten sluiten. Er zijn verschillende doelen, mensbeelden en financieringsvormen binnen de domeinen en tussen de wetten. De Participatiewet wordt aangepast om deze eerlijker, menselijker en toekomstbestendig te maken. Onder de noemer ‘Participatiewet in Balans’ worden per 2026 een aantal knelpunten in de wet gerepareerd en start het Rijk met een cultuurprogramma. Voor de lange termijn staat een fundamentele herziening van de Participatiewet gepland. Zoals hierboven al aangegeven werken we zelf aan de ontwikkeling van sterke lokale teams, om op die manier ondersteuning beter op elkaar af te stemmen.

5. Vertrouwensrelatie

Bij de ISD Brabantse Wal herkennen wij dit beeld. Medewerkers in de uitvoering spreken regelmatig uit dat het sanctioneren een lastig onderwerp is. Medewerkers zijn bang dat ze het vertrouwen schaden en ervaren dat dwang en drang averechts kan werken bij de uitstroom uit de bijstand. Met het wetsvoorstel Handhaving sociale zekerheid, dat het handhavingsbeleid in de sociale zekerheid moet versoepelen, wil de overheid meer uitgaan van vertrouwen.

Al deze ontwikkelingen in de Participatiewet en de uitdagingen die de huidige doelgroep met zich meebrengt, zijn redenen geweest om een brede verkenning naar de toekomst van de Participatiewet in de regio West Brabant West te starten. De besturen van ISD Brabantse Wal, WVS en het Werkplein willen vooruitkijken hoe ze voor de lange termijn de Participatiewet in WBW optimaal kunnen uitvoeren en inrichten. De bestuurders van de drie organisaties hebben de directeuren van de ISD Brabantse Wal, WVS en het Werkplein opdracht gegeven om de toekomst van de Participatiewet in West Brabant West nader te (laten) onderzoeken.

Dit onderzoek kent vier deelopdrachten, namelijk:
A: Nut & noodzaak voor verandering: Een verkenning van onze maatschappelijke opgave, van de toekomstige arbeidsmarkt en economie en de verschillen tussen de drie organisaties.
B: Een maatschappelijke kosten-batenanalyse van een doorontwikkeling van de uitvoering van de Participatiewet in West Brabant West.
C: Een dienstverleningsconcept en varianten van organisatievorm(en) voor hoe zij de Participatiewet van de toekomst in West Brabant West uitvoeren.
D: Een opzet voor een programma-architectuur dat benodigd is om daadwerkelijk de organisatie(s) en samenwerking van de toekomst te realiseren.

Daarnaast hebben we, om de dienstverlening aan de inwoners klantvriendelijker te maken, aanpassingen aan diverse beleidsregels doorgevoerd en de verordeningen ondergebracht in de Integrale verordening Sociaal Domein.

Wij hopen u met deze brief voldoende reactie gegeven te hebben op het rapport ‘Vertrouwen in de bijstand’.

Met vriendelijke groet,

het college van burgemeester en wethouders van Bergen op Zoom,

secretaris,

J. Perfors

burgemeester,

drs. M. Mulder MSc.